

4. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания: Опыт педагогической антропологии: В 2 т./ К.Д.Ушинский. – М., 1950. – с. 50.
5. Харрисон С. Счастливый ребенок. М.: ООО Издательский дом "София", 2005. – с. 208.

Антонець Н. Б.,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ДИФЕРЕНЦІЙОВАНИЙ ПІДХІД В ОРГАНІЗАЦІЇ ЗАКЛАДІВ НОВОГО ТИПУ В УКРАЇНІ : НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНІ КОМПЛЕКСИ (1991 – 2011)

Розвиток національної системи освіти на початку 90-х рр. ХХ ст. призвів до появи закладів нового типу, що створювалися на підґрунті історичного та тогочасного вітчизняного та зарубіжного досвіду. Так, у тексті Закону УРСР "Про освіту", який було прийнято Верховною Радою УРСР 23 травня 1991 р., до переліку середніх загальноосвітніх закладів для розвитку здібностей, талантів дітей разом із гімназіями, ліцеями, спеціалізованими школами увійшли різні типи навчально-виховних комплексів.

За умов гострої нестачі дошкільних установ, значного поширення в Україні почали набувати навчально-виховні комплекси "школа – дитячий садок". Зрештою в 2001 р. у тексті Закону "Про освіту" з'явився новий пункт, у якому, зокрема, зазначалося: "За рішенням місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування для задоволення освітніх потреб населення можуть створюватися навчально-виховні комплекси "дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад", "загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад" [1, с. 40].

У березні 2003 р. Кабінет Міністрів України затвердив Положення про навчально-виховний комплекс "дошкільний навчальний заклад – загальний навчальний заклад", "загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад" [Там само, с. 277–280]. Згідно з цим документом навчально-виховний комплекс "дошкільний навчальний заклад – загальний навчальний заклад", "загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад" (далі – навчально-виховний комплекс) – це навчальний заклад, що забезпечує реалізацію права громадян на здобуття дошкільної та загальної середньої освіти. Основними завданнями навчально-виховного комплексу визначалося: а) створення умов для різнобічного розвитку дитини дошкільного віку, учня, формування гармонійної особистості, збереження та зміцнення її фізичного і психічного здоров'я; б) формування основних норм загальнолюдської моралі; в) створення умов для здобуття дітьми дошкільного віку, учнями безперервної дошкільної та загальної середньої освіти в обсязі державних стандартів дошкільної та загальної середньої освіти, розвитку їх творчих здібностей і нахилів.

Як зазначалося у Положенні, навчально-виховний комплекс складається з двох підрозділів – дошкільного та шкільного. Дошкільний підрозділ забезпечує належний рівень дошкільної освіти дітей віком від трьох до шести (семи) років відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти (у серпні 2010 р. у цей пункт Положення було внесено зміну, яка дозволила приймати у дошкільний підрозділ дітей віком від двох місяців [2]). Шкільний підрозділ забезпечує відповідний рівень загальноосвітньої підготовки учнів згідно з вимогами Державного стандарту загальної середньої освіти. У складі шкільного підрозділу можуть бути класи з поглибленим вивченням окремих предметів, групи продовженого дня, пришкільний інтернат для учнів, котрі проживають у віддалених районах, тощо.

Відповідно до Положення навчально-виховний комплекс може мати спеціалізацію (художньо-естетичну, вивчення іноземних мов, спортивно-оздоровчу та ін.). Для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, тривалого лікування та

реабілітації, можуть створюватися навчально-виховні комплекси спеціального та санаторного типу. Навчально-виховний комплекс може входити до складу об'єднання (комплексу) з іншими навчальними закладами. Приймання дітей дошкільного віку до навчально-виховного комплексу комунальної форми власності здійснюється на безконкурсній основі (крім спеціалізованих), як правило, відповідно до території обслуговування. До першого класу шкільного підрозділу переводяться діти, як правило, із шести років.

У Положенні обумовлювалося, що навчально-виховний комплекс у дошкільному підрозділі навчально-виховного комплексу здійснюється за програмами розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку, затвердженими МОН, у шкільному – регламентується робочим навчальним планом, складеним на основі типових навчальних планів для загальноосвітніх навчальних закладів, затверджених МОН. Організація навчально-виховного процесу у навчально-виховному комплексі здійснюється відповідно до положень про дошкільний, загальноосвітній навчальні заклади та інших нормативних документів МОН. Підрозділи навчально-виховного комплексу розміщуються в окремих будівлях (початкові класи можуть бути в одній будівлі з дошкільними групами).

Прийняття Положення стимулювало процес створення відповідних комплексів. Так, серед інших закладів у 2004 р. у селі Кочережки Павлоградського району Дніпропетровської області було створено комунальний заклад Кочерезький навчально-виховний комплекс "Кочерезька загальноосвітня школа I–III ступенів – дитячий садок". Закриття в селі двох дитячих садків та припинення функціонування шкільного інтернату спонукали прийняти рішення переобладнати приміщення інтернату під дитсадок. Його вихованців разом із школярами розвозить шкільний автобус, а вчителі початкових класів протягом року знайомляться із своїми майбутніми учнями та проводять з ними підготовчі заняття. Враховуючи можливості комплексу, у ньому в рамках профільного навчання було введено факультатив "Дошкільне виховання", тут також працює філія школи естетичного виховання. Оскільки комплекс вважається одним із найкращих закладів освіти області, він неодноразово був учасником Міжнародної виставки навчальних закладів "Сучасна освіта в Україні" [3].

Актуальність діяльності навчально-виховних комплексів "школа-дошкільний заклад", їх специфіка спричинили появу низки дисертаційних робіт, в яких досліджувалися педагогічні умови функціонування цих закладів освіти (І. Манжелій, 1995), наступність в ознайомленні їх вихованців з природою (Д. Струннікова, 2000), соціалізація дітей в умовах комплексу (І. Печенко, 2002), наступність в ньому ігрових форм навчальної діяльності (О. Чепка, 2006) та ін. Великий внесок у розробку наукових засад функціонування і розвиток практики діяльності навчально-виховних комплексів "дошкільний навчальний заклад – загальноосвітній навчальний заклад" зробив академік Національної академії педагогічних наук України В. Кузь, який у 1992 р. захистив дисертацію на здобуття вченого ступеня доктора педагогічних наук "Педагогічні основи виховного процесу в комплексі "школа – дитячий садок".

Зважаючи на подальшу недостатню кількість дошкільних закладів, під час ухвали "Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки" делегати III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти (2011) до числа основних завдань галузі віднесли "розширення мережі навчально-виховних комплексів типу "дитсад – школа" [4, с. 334], що дало поштовх для подальшого розвитку цих закладів освіти.

Література:

1. Середня освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання / за заг. ред. В. С. Журавського. – Київ : ФОРУМ, 2004. – 1084 с.

2. Про внесення зміни до пункту 6 Положення про навчально-виховний комплекс "дошкільний навчальний заклад – загальний навчальний заклад", "загальноосвітній навчальний заклад – дошкільний навчальний заклад" : постанова Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-2010-%D0%BF> (дата звернення: 21.10.2018).

3. Кочерезький навчально-виховний комплекс "Кочерезька загальноосвітня школа І–ІІІ ступенів – дитячий садок". URL : <http://kocherezhki.klasna.com/> (дата звернення: 21.10.2018).

4. Матеріали ІІІ Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. – Київ, Чернівці : Букрек, 2011. – 400 с.

Андрійченко Т.О.,
вчитель початкових класів
Ніжинської гімназії № 3

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ МОЛОДШИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

У сучасних умовах, коли українське суспільство формує правову демократичну державу, на перший план висуваються проблеми соціальної активності людини, її свідомої участі в громадських справах та організації власного життя.

Суспільству, що розвивається, потрібні освічені, моральні, соціально активні люди, які готові діяти в його інтересах. Можуть самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогнозуючи їхні можливі наслідки, відрізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, ініціативою. Мають розвинене відчуття відповідальності за долю країни. Проблема соціальної активності особистості була в центрі уваги вітчизняних дослідників (Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, Л. Божович, І. Бех, І. Кон, С. Харченко та ін.).

Сьогодні стає очевидним, що школа повинна враховувати особливості виховного впливу на дитину різних соціальних інститутів, включати їх у процес виховання, створювати необхідні психолого-педагогічні умови формування соціально активної людини, здатної виступати творцем власного життя, що прагне до усвідомленої участі в різних сферах соціальної практики.

Реалізація освітньої реформи в Україні викликає потребу в оновленні змісту навчання і виховання молодших школярів. Особливого значення в цьому аспекті набуває формування ключових компетентностей, зокрема соціальної активності.

Соціальна активність молодших школярів, полягає в активному творчому освоєнні соціальних взаємовідносин, які виникають на різних етапах і в різних видах соціальної взаємодії, а також в творчому засвоєнні дитиною основних моральних норм. Про це говорили науковці Ф. Василюк, В. Васильков.

Природне і соціальне середовище невіддільні одне від одного не лише тому, що людина є біосоціальною істотою, а й тому, що безпосередньо чи опосередковано вона весь час впливає на природу. І задоволення практично всіх потреб залежить від можливостей і властивостей природи.

Проблеми раціонального використання природних ресурсів та збереження навколишнього середовища мають глобальні масштаби та потребують від людства конкретних соціально-економічних змін. Люди повинні спрямувати силу свого інтелекту на глибоке, всебічне вивчення всіх складових природного середовища, виправити порушення природної рівноваги, вибрати способи збереження та примноження біоресурсів, відмовитись від споживацького ставлення до ресурсів. Тому перед початковою школою стоїть завдання не лише домогтись, щоб діти засвоїли природничі знання, а й могли б вільно оперувати ними, застосовувати в соціалізації та творчій самореалізації, для розширення та поглиблення свого пізнавального досвіду, формування екологічного мислення й поведінки. Це відображено в Державному стандарті початкової загальної освіти.

Для успішного формування соціальної активності молодших школярів, вивчення природознавства в початковій школі повинно орієнтуватися на компетентнісно орієнтований підхід із використанням сучасних освітніх технологій (розвиток критичного мислення та креативності, проблемний підхід, упровадження проектних технологій). В процесі пізнання